

FRÁSÖGN

af fundi Evrópuráðsþingsins í Strassborg 30. september – 4. október 2019.

Af hálfu Íslandsdeildar Evrópuráðsþingsins sóttu fundinn Rósa Björk Brynjólfsdóttir, formaður, Þórhildur Sunna Ævarsdóttir, varaformaður, og Bergþór Ólason, auk Bylgju Árnadóttur alþjóðaritarar. Á dagskrá þingsins að þessu sinni voru m.a. málefni flóttamanna, verndun uppljóstrara, loftslagsmál og sameiginlegir staðlar fyrir embætti umboðsmanna.

Emmanuel Macron, forseti Frakklands, ávarpaði þingið og sagði Evrópuráðið vera vettvang sáttu í heimsálfunni. Í þau 70 ár sem liðin væru frá stofnun ráðsins hefðu orðið stórkostlegar framfarir í mannréttindamálum. Mannréttindasáttmálinn hefði leitt af sér dómstól þar sem borgarar Evrópu gætu leitað réttar síns gagnvart eigin stjórnvöldum. Evrópuráðið stæði nú frammi fyrir alvarlegum áskorunum sem stöfuðu fyrst og fremst af minnkandi samstarfi ríkja. Réttindum borgaranna væri ógnað af hryðjuverkastarfsemi, auknum straumi flóttamanna og tækniþróun á borð við samfélagsmiðla. Hann ítrekaði þó að barátta gegn hryðjuverkum þyrfti ekki að ógna mannréttindum borgaranna.

Macron vék að deilu Rússa við Evrópuráðið og sagði ákvarðanir ráðherranefndarinnar og Evrópuráðsþingsins vorið 2019 hafa leitt af sér að stofnunin væri að fullu starfhæf á ný. Hann sagðist skilja reiðina sem hefði vaknað þegar eitt aðildarríki Evrópuráðsins réðst inn í annað. Mikilvægt væri hins vegar að hafa í huga markmið þeirrar ákvörðunar Evrópuráðsþingsins að svipta rússnesku landsdeildina þátttökuréttindum sínum árið 2014. Sú ákvörðun hefði verið byggð á lagalega veikum grunni og árangur hennar hefði verið takmarkaður. Ekki hefði verið útlit fyrir að Rússar myndu hlíta ályktunum Evrópuráðsþingsins um afnám innlimunar Krímskaga heldur einfaldlega yfirgefa Evrópuráðið. Ef sú hefði orðið raunin hefðu rússneskir ríkisborgarar glatað möguleikanum á að leita til Mannréttindadómstólsins til að verja sig gegn eigin stjórnvöldum. Macron sagðist álíta að best væri að styðjast áfram við Minsk-samkomulagið og beita sameiginlegum þvingunaraðgerðum Evrópusambandsins í þeim tilgangi að snúa innlimun Krímskaga við.

Björgun mannlífa á Miðjarðarhafi var tekin til sérstakrar umfjöllunar á þingfundinum. Í ályktun þingsins var starfsemi frjálsra félagasamtaka fagnað en ítrekað að það væri á ábyrgð aðildarríkja Evrópuráðsins að koma í veg fyrir drukknanir á Miðjarðarhafi. Í umræðum talaði Þórhildur Sunna Ævarsdóttir fyrir hönd flokkahóps sósíalista, demókrata og græningja. Hún fordæmdi stefnu Evrópulanda í flóttamannamálum sem hefði leitt af sér að þúsundir manna drukkuðu við strendur ströndum Evrópu. Evrópulönd hefðu stuðlað að vandamálinu með afskiptum sínum af málefnum Afríkulanda og með því að varpa ábyrgðinni á flóttamannavandanum yfir á lönd á borð við Líbíu. Það sýndi mannfyrirlitningu og smæð að neita björgunarskipum að koma til hafnar. Rósa Björk Brynjólfsdóttir tók til máls fyrir hönd flokkahóps sameinaðra vinstri manna og sagði aðildarríki Evrópuráðsins verða að taka höndum saman til að leysa vandann. Ekki væri hægt að velta vandamálinu yfir á stjórnvöld í móttökulöndunum eða í löndum Norður-Afríku. Fleiri ríki yrðu að taka við flóttafólki og dreifa þannig álaginu um álfuna. Um leið og barist væri gegn smygli þyrfti að tryggja að hægt væri að koma flóttafólki sem bjargað væri á Miðjarðarhafinu í öruggt skjól í nálægri höfn.

Í ályktun um lagalega stöðu fólks á flótta undan afleiðingum loftslagsbreytinga hvatti þingið aðildarríki Evrópuráðsins til að styrkja varnir sínar og viðbragðsáætlanir vegna náttúruhamfara. Þórhildur Sunna Ævarsdóttir talaði fyrir hönd flokkahóps síns og sagði Evrópu standa frammi fyrir umhverfisvá sem virti engin manngerð landamæri. Heimsálfan í heild bæri mikla ábyrgð á loftslagsbreytingum en kysi samt að loka augunum fyrir vandanum. Ljóst væri af skýrslunni að upp væri komin pattstaða. Evrópskir leiðtogar væru ekki tilbúnir til að leita alþjóðlegra lausna. Nauðsynlegt væri að komast að samkomulagi um alþjóðlegan sáttmála um

viðbrögð við loftslagsbreytingum og viðtækum afleiðingum þeirra. Rósa Björk Brynjólfssdóttir benti á að um 40% borgarastríða síðustu áratuga hefðu átt rætur að rekja til umhverfisins. Langtímaspár Sameinuðu þjóðanna gerðu ráð fyrir að allt að 250 milljón manns myndu flýja heimili sín af völdum áhrifa loftslagsbreytinga fyrir árið 2050. Þrátt fyrir að erfitt væri að skilgreina hverjir væru á flótta vegna áhrifa loftslagsbreytinga mætti það ekki hindra ríki heims í að koma fólki til aðstoðar. Áhersla ályktunarinnar á að bæta þol og viðbrögð samfélaga væri góð en þó mætti ekki gleyma að stríðshrjáð samfélög hefðu ekki bolmagn til þess að bregðast við náttúruhamförum. Nauðsynlegt væri að berjast gegn loftslagsbreytingum til að koma í veg fyrir að fólk þyrfti að flýja heimili sín.

Í ályktun um sameiginlega staðla fyrir umboðsmenn í Evrópu lýsti þingið áhyggjum af afskiptum aðildarríkja af embættum umboðsmanna. Þingið lýsti yfir stuðningi sínum við staðla Feneyjanefndarinnar um vernd embætta umboðsmanna. Um væri að ræða fyrstu alþjóðlegu staðlana um hæfniskröfur og val umboðsmanna, stjórnarskrárvernd þeirra, sjálfstæði og friðhelgi. Þórhildur Sunna Ævarsdóttir sagði umboðsmann Alþingis vera einn helsta baráttumann fyrir mannréttindum á Íslandi. Umbætur sem vörðuðu málsmeðferð einstaklinga í íslensku stjórnkerfi hefðu flestar komið til í kjölfar ákvarðana eða tilmæla umboðsmanns. Embættið væri leiðarljós þegar kæmi að réttindum einstaklinga.

Þingið hvatti aðildarríki Evrópuráðsins til að viðurkenna ofbeldi í tengslum við fæðingar og kvensjúkdómalækningar (e. obstetric and gynaecological violence) og herða lög um réttindi sjúklinga. Rósa Björk Brynjólfssdóttir fagnaði því að þingið fjallaði um kynjasjónarmið í heilbrigðisþjónustu. Hún sagði nauðsynlegt að tryggja að öll inngrip byggðust á gagnreyndum aðferðum og nýjustu rannsóknum. Þau dæmi sem nefnd væru í skýrslunni um aðgerðir framkvæmdar til þægindaauka fyrir starfsfólk eða vegna úreltra viðhorfa sýndu fram á mikilvægi þess að efla mannréttindagæslu í heilbrigðisþjónustu. Niðurlægjandi athugasemdir eða karlremba ætti ekki heima í heilbrigðisþjónustu frekar en annars staðar í samfélaginu. Baráttuna gegn gildum feðraveldisins, sem sæju konur sem lægra settar körlum, þyrfti að heyja á öllum vígstöðvum.

Í ályktun um vernd uppljóstrara lýsti þingið yfir stuðningi við áætlaða löggjöf Evrópusambandsins þar sem skyldur atvinnurekenda væru tilteknar og lagt bann við refsingum við uppljóstrunum. Þingið ítrekaði að uppljóstrarar væru nauðsynlegir lýðræðinu og benti á að barátta gegn spillingu og peningabvætti væri ómöguleg án aðkomu uppljóstrara. Þórhildur Sunna Ævarsdóttir sagðist snortin yfir því skrefi sem Evrópuráðsþingið væri að stíga. Hún sagði móður sína hafa ljóstrað uppi um brotalamir í umhverfisvernd á Íslandi þegar hún vann fyrir Umhverfisstofnun og verið hrakin úr starfi í kjölfarið. Hún sagðist óska þess að þær lagabreytingar sem ályktunin hvetti til hefðu verið til staðar á þeim tíma.

Þingið samþykkti einnig ályktanir og tilmæli um stuðning við fórnarlömb hryðjuverka, verndun menningarverðmæta gyðinga, stöðu lýðræðismála í Norður-Makedóníu og í Moldóvu og áhrif aukins brottflutnings farandverkamanna á upprunalönd þeirra í Austur-Evrópu. Þá hélt þingið sérstaka umræðu um viðbrögð rússneskra stjórnvalda við friðsamlegum mótmælum í kjölfar nýafstaðinna borgarstjórnarkosninga í Moskvu. Marija Pejčinović Burić, nýr framkvæmdastjóri Evrópuráðsins, ávarpaði þingið og Rósa Björk Brynjólfssdóttir hvatti hana til þess að nýta stöðu sína til að vinna að jafnrétti kynjanna, réttindum samkynhneigðra og málefnum flóttamanna. Amélie de Montchalin, undirráðherra Evrópumála í utanríkisráðuneyti Frakklands, flutti skýrslu ráðherranefndar Evrópuráðsins og Ana Maria Guerra Martins var kjörin dómari við Mannréttindadómstól Evrópu fyrir Portúgal.

Samhliða þingfundum fundaði Íslandsdeild með landsdeildum Norðurlanda og Eystrasaltslanda. Þórhildur Sunna Ævarsdóttir stýrði starfi laga- og mannréttindanefndar í þingfundavikunni auk þess sem hún stóð fyrir hliðarviðburðum um mál myrtu fjölmiðlakonunnar Daphne Caruana Galizia og um flugvél Malaysian Airlines sem var skotin niður yfir Úkraínu árið 2014. Rósa Björk Brynjólfssdóttir hitti einnig nemendur í evrópskum stjórnámum frá Centre College í Kentucky í Bandaríkjunum. Frekari upplýsingar má nálgast hjá ritara Íslandsdeildar Evrópuráðsþingsins og á vefsvæðinu www.assembly.coe.int.